

‘Slovenské hniezdo’ na gobelíne

V rámci prezentácie knihy Život, viera, umenie spisovateľky a literárnej historičky Slavomíry Očenášovej-Štrbovej sa v Biblickej škole v Martine uskutočnila aj prednáška profesorky architektúry Janky Krivošovej, ktorá predstavila projekt pätnásťdielneho gobelínu, namaľovaný k 500. výročiu reformácie v roku 2017.

Pomenovanie „gobelín“ vzniklo na základe priezviska rodiny Gobelinovcov, ktorí na prelome 15. a 16. storočia žili v Paríži, kde vlastnili a prevádzkovali kráľovskú tkáčsku dielňu. Ani v našich geografických podmienkach nie je slovo gobelín neznámym pojmom, o čom svedčí aj prof. Janka Krivošová, ktorá je výtvarnou autorkou projektu pätnásťdielneho cyklu vyšívaných textilných obrazov. Slovom gobelín nazvali tento cyklus, pripravovaný k 500. výročiu reformácie.

Prof. Krivošová v rámci projektu namaľovala presne 15 metrov dlhú históriu evanjelickej cirkvi na veľkoplošných obrazoch. Celý cyklus rámuje Rúfusova *Modlitbička za Slovensko* a v nej prosba o ochranu nášho malého Slovenska.

Výtvarná kompozícia predstavuje päť neobyčajne ťažkých – v mnohom ohľade však povzbudivých a pozhnaných storočí života slovenských kresťanov – evanjelikov. Gobelín v týchto dňoch už vyšívajú ženy na celom Slovensku. Cieľ je zrejmý – osláviť výročie reformácie kompletnou zbierkou pätnásťdielnych gobelínov, ktoré predstavujú štrnásť seniorátov ECAV na Slovensku.

Hodno ich bolo namaľovať...

Prostredníctvom umenia a svojich obrazov chce profesorka architektúry Janka Krivošová pripomenúť, „že naši evanjelickí predkovia, ktorí obstáli aj v ťažkých životných situáciách môžu aj v novej dobe zapalať svetlo ducha a dodávať svojim vzorom odvahu vytrvať“. O dôležitosti pozitívnych vzorov nemožno pochybovať. Jedným z nich je pre nás určite aj sestra Krivošová, ktorá prostredníctvom umenia „dáva svoje ruky a štetce“, aby skrze ne pripomínala Božie veci, ktoré sa od nepamäti odohrávali na našom milom Slovensku. „*Dala som k dispozícii moje ruky a štetce. Nemám ambíciu porovnávať sa s veľkými majstrami, to mi neprináleží. Ak sa raz ukáže poslanie mojich obrazov, dávno tu už nebudem. Ak budú dvíhať vieru a poznanie vecí Božích, hodno bolo namaľovať mnohých, tých našich výnimočných mužov i tie novozmluvné príbehy.*“

Gobelíny – vyšívané obrazy slovenských evanjelických dejín

Krátko po prezentácii knihy S. Očenášovej-Štrbovej predstavila prítomným hosťom päť storočí našich dejín sestra J. Krivošová.

- Pohľadom na sériu jej výtvarných podkladov pre budúce gobelíny sme si v úvode pripomenuli úlohu vierozvestcov Cyrila a Metoda, lebo reformácia neprišla medzi pohanov.
- Úspech Lutherovej reformácie v Uhorsku, keď k reformácii prechádzali zbory aj s kostolmi a jej obranu tromi vyznaniami – Confessio Pentapolitana, Montana, Scepusiana.
- Nástup protireformácie a s tým súvisiace prvé stavovské povstanie Štefana Bočkaja až po Viedenský mier, ktorý mal zaručiť náboženskú slobodu a ktorý bol podpísaný Rudolfom II.

- Viedenský mier umožnil palatínovi Jurajovi Turzovi spolu s Eliášom Lánim zorganizovať Žilinskú synodu.
- Počas celého 17. stor. pokračovali povstania za náboženskú slobodu, ale aj napriek tomu Juraj Tranovský r. 1636 vydal Citharusanctorum.
- Poslucháčov prednášky prof. Krivošovej zaujal aj gobelín znázorňujúci Prešporské súdy, na ktorom sú tri stovky postáv verných, a predsa odsúdených kňazov – evanjelikov.
- Ďalší z gobelínov predstavil výsledky protireformácie – odobratých 888 evanjelických kostolov. Na obraze je v skratke prehľad významných stredovekých kostolov akoby na mape Slovenska, ktoré patrili evanjelikom (napr. Kostol sv. Egídiav Bardejove, Kostol sv. Jakuba v Levoči, Kostol Juraja Tranovského v Liptovskom Mikuláši až po kostoly v Kremnici, Banskej Štiavnici či bratislavské kostoly, ktoré si postavili nemeckí a slovensko-maďarskí evanjelici). Na pozadí vtedajšieho neustáleho ohrozenia Viedne zo strany tureckých vojsk sa uskutočnil snem v Šoproni v roku 1681. Znamenal malé ústupky evanjelikom – jeho uznesenia – články dovoľovali postaviť v každej župe a kráľovskom meste po dva kostoly na vlastné náklady, teda asi 50 kostolov namiesto odobratých 888.
- Na konci 17. storočia ešte vypuklo povstanie Imricha Tököliho a skočilo sa krutými popravami v Prešove – tzv. Prešovskými jatkami.
- S nástupom Karola VI., otca Márie Terézie, prenasledovanie evanjelikov pokračovalo podľa nariadenia Resolutio Carolina, ktoré zobralo evanjelikom všetku účasť na verejnom živote, a preto mnohí opustili svoju vlasť a odchádzali na Dolnú zem, do Vojvodiny, Rumunska, južného Maďarska a na ďalšie územia, ktoré opustili Turci. Avšak ich počet dovtedy skutočne klesol na minimum. V tom čase sa objavil Matej Bel, *„človek, ktorý veľmi obdivoval prísny život a hlbokú vieru, s ktorou sa dá veľmi veľa prekonať. Takýto človek, hoci bol vzrastom malý a chorľavý, urobil mnoho pre slovenský národ“*.
- Jozef II., syn Márie Terézie, v roku 1781 uskutočnil viaceré reformy vo svojej monarchii. Zrušil nevoľníctvo a do platnosti voviedol Tolerančný patent, ktorý dovoľoval obmedzené náboženské slobody. Mnohé zbory sa po sto rokoch prenasledovania obnovovali a túžili postaviť si kostol. *„Na ten sa však muselo získať 400 obyvateľov, resp. sto rodín, ktoré podpísali žiadosť o stavbu kostola“*, pripomenula sestra Krivošová. Nie všetky zbory si mohli dovoliť projekt od architekta, preto na podnet Jozefa II. kráľovská komora vytvorila dva projekty, podľa ktorých si mohli zbory zadarmo postaviť svoj kostol. I tak mali stavebníci mnoho invencie, lebo každé mesto alebo dedina, ktoré si vybrali jeden z dvoch projektov, realizovali aj svoje vlastné nápady a vďaka tomu *„nemáme na Slovensku dva rovnaké tolerančné kostoly“*. Obraz zobrazuje tolerančné kostoly od východných Košíc až po Bratislavu a Komárno.
- 19. storočie znamená rozvoj slovenského života, ktorý iniciovali mimoriadne osobnosti našej histórie. Bez nich by slovenský národ zahynul. Spomenieme aspoň B. Tablica, J. Kollára, P.J. Šafárika, L. Štúra a jeho štúrovcov atď. Druhú polovicu 19. storočia poznačil maďarizačný útlak „čierny rámik“, ktorý lemuje ilustráciu zrušených slovenských gymnázií a Matice slovenskej. Ale sú tu aj dvaja obrancovia Slovákov – B. Björnson a Seton Watson, ktorí spoznali odnárodňovanie Slovákov a pomalú smrť národa.
- Ďalší gobelín, Štefánikom počínajúc, pripomína prvú svetovú vojnu a na pozadí vojnových udalostí zachycuje také osobnosti básnikov, vedcov, politikov a kňazov, ako sú Hviezdoslav, Vajanský, Krčméry, Rázus, Ruppeldt, Lukáč, Osuský, Čobrda, Hodža, Zaťko atď. Sú to

evanjelici, ktorí tvorili slovenskú medzivojnovú históriu. Druhú svetovú vojnu reprezentujú odvážni farári J. Dérer a V. Kuna v dvoch sirotincoch v Modre a L. Mikuláši. Gobelín bude pripomínať aj prenasledovanie v totalitných režimoch a nežnú revolúciu, ktorá symbolom zvoniacich kľúčov prináša koniec komunistickej totality. 500-ročnú históriu zakončujú obrazy nových kostolov z dvoch posledných desaťročí.

Súbor 14 obrazov uzatvára pripomienka Rúfusovej básne *Modlitba za Slovensko* – slovenské hniezdo je v tej najlepšej ochrane – v Kristových rukách.

Vzácne ženy evanjelickej cirkvi

Jeden z posledných návrhov na gobelín predstavuje vzácne ženy evanjelickej cirkvi. Možno na ňom vidieť a spoznať fiktívne portréty Alžbety Turzovej-Coborovej, päť vzácných žien rodu Révai, manželky galejníkov odsúdených na prešporských súdoch či popravených na prešovských jatkách, ale aj „bezmenné verné diakonisy“ spolu s portrétmi celého radu žien, ktoré vynikli v evanjelickom a národnom slovenskom živote – Anička Jurkovičová, obe sestry Royové, Terézia Vansová, Elena Maróthy-Šoltésová, Božena Slančíková-Timrava, Maša Haľamová atď. V popredí gobelínu so vzácnymi slovenskými evanjeličkami stojí prvá evanjelická farárka Darinka Bancíková a poetka Zlatica Oravcová.

Prof. Krivošovej sme vďační zato, že jej výtvarné stvárnenie návrhov pre budúce gobelíny, bude nielen Slovákom, ale všetkým evanjelikom, ktorí naň budú hľadiť, pripomínať neľahkú dobu pre slovenské evanjelictvo – dobu, v ktorej na Slovensku prebiehal zápas viery, povzbudzovala ho nádej v Kristovi a sprevádzala nehynúca túžba po Božej milosti aj v evanjelickej cirkvi.

Pozvanie k spolupráci

Sestra Krivošová v závere ocenila snahu slovenských žien využiť vzácnu gobelínovú techniku a dať vedieť o Slovensku a jeho osobnostiach aj nemeckému prostrediu, kde sa bude primárne odohrávať päťsté výročie reformácie. „*Naša slovenská história je neuveriteľná, pretože v čase, keď Osmanská ríša zaplavila veľkú časť Európy, sme sa v rámci Uhorska stali jedinou časťou, kde reformácia našla veľmi veľký obsah a práve my, Slováci, sme niesli po dlhý čas reformačnú myšlienku. Teším sa z našich ľudí, našich evanjelikov.*“

V tomto zmysle chceme vyzdvihnúť prácu slovenských žien – vyšívачiek – a spomedzi nich sestru Milku Fojtíkovú, profesionálnu vyšívачku z Turčianskeho seniorátu, ktorá výtvarný projekt prof. Janky Krivošovej v aule martinskej Biblickej školy predstavila aj v jeho technickom a realizačnom pohľade. Sestra Fojtíková k svojmu vstupu pripojila i výzvu k hľadaniu „dobrých duší“ so zmyslom pre krásu vyšívaných obrazov – gobelínov.

Duchovné hodnoty pre dnešok

Prezentáciu knihy a prednášku prof. J. Krivošovej sprevádzali komorné výstavy jej oltárnych a chrámových obrazov a gobelínových výtvarných predlôh, výstavy grafických realizácií z dielne knižného dizajnéra Petra Ďuríka a výstava vyšívачiek sestier domáceho martinského krúžku ručných prác. Podľa bibliografa Miloša Kovačku prezentácia knihy Slavomíry Očenášovej-Štrbovej spolu s prednáškou profesorky Janky Krivošovej ukázali prítomným

hostom „spôsob, ako uvádzať duchovné hodnoty pre dnešok do života a ako spájať evanjelikov konaním dobrého.“

Janka Krivošová

Profesorka Janka Krivošová ako vysokoškolská pedagogička prednášala na Fakulte architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave. Stala sa prvou profesorkou architektúry na Slovensku. Je autorkou známych kníh *Evanjelické kostoly na Slovensku* či *Slovenská ľudová architektúra*.

Hedwiga Tkáčová